

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління та
національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

СИЧ ВІКТОРІЯ СЕРГІЙВНА

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК 352:316.42:342.78

(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ
ГРОМАД
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»

(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

В. С. СИЧ

(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи:

ПЕРШКО Лариса Олександрівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

доктор економічних наук, доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Житомир – 2024

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

за результатами попереднього захисту: **СИЧ Вікторії Сергіївни** допущено до захисту.

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління ____ від « ____ » червня 20243 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

Валентина ЯКОБЧУК

(власне ім'я, прізвище)

« ____ » березня 2024 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **СИЧ Вікторія Сергіївна** захистила
(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:
сума балів за 100-бальною шкалою _____
за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ - _____

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

Настасія ПУГАЧОВА

(власне ім'я, прізвище)

АНОТАЦІЯ

СИЧ В. С. Публічне управління соціальним розвитком громад. Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». – Поліський національний університет. Житомир, 2024 р.

В роботі відображені результати практичної діяльності територіальних громад з управлінням соціальним розвитком та форми і методи соціальної роботи в умовах воєнного часу. Визначено нормативно-організаційні засади соціального розвитку. Розкрито стан реалізації заходів соціального характеру на прикладі територіальної громади. Воєнний стан актуалізує потребу індивідуалізації підходу до реалізації соціальної роботи, що в свою чергу вимагає від місцевих органів влади набуття унікальних компетенцій.

Ключові слова: соціальний розвиток, громада, війна, волонтери, людина, соціальна робота, послуги.

SUMMARY

SYCH V. Public management of social development of communities. Qualification work on manuscript rights. Qualification work for obtaining an educational degree "Bachelor" specialty 281 "Public management and administration". – Polissia National University. Zhytomyr, 2024.

The work reflects the results of the practical activities of territorial communities with the management of social development and the forms and methods of social work in wartime conditions. Normative and organizational principles of social development are defined. The state of implementation of measures of a social nature is disclosed on the example of a territorial community. Martial law actualizes the need to individualize the approach to the implementation of social work, which in turn requires local authorities to acquire unique competencies.

Key words: social development, community, war, volunteers, people, social work, services.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	7
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ	13
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ГРОМАД	25
ВИСНОВКИ	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	38
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Однією із проблем сьогодення є соціальний розвиток територіальних громад. Проблеми сучасного соціального розвитку територіальних громад включають різноманітні аспекти, які впливають на якість життя людей, їхнє благополуччя та загальний розвиток суспільства. Основними завданнями органів місцевого громад в умовах воєнного стану є, безперечно, збереження та відновлення темпів місцевого економічного розвитку, підтримка місцевої економіки та населення, забезпечення підтримки та комунікації внутрішньо переміщених осіб, а також підтримка місцевих громад, залучення переміщеного бізнесу та інтеграція внутрішньо переміщених осіб і переміщеного бізнесу в економіку громади.

Місцеве самоврядування в сучасному вигляді ще ніколи в світі не стикалося із викликами, які постали перед територіальними громадами України як внаслідок широкомасштабного вторгнення росії.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних положень і розробка практичних рекомендацій щодо публічного управління соціального розвитку громад в умовах безпекових загроз.

Для досягнення і цієї мети і було поставлено такі завдання:

- дослідити теоретичні основи публічного управління соціальним розвитком територіальних громад;
- проаналізувати механізми публічного управління соціальним розвитком територіальних громад України;
- окреслити напрями удосконалення механізмів публічного управління соціальним розвитком громад.

Об'єкт дослідження - процеси формування державної політики публічного управління соціального розвитку громад.

Предмет дослідження - публічне управління соціальним розвитком громад.

Методи дослідження. Методологічну основу кваліфікаційної роботи

складають загальнонаукові та спеціальні методи наукових досліджень. Так, у роботі, зокрема, було використано: історичний та логічний методи, абстрактно-логічний і економіко-статистичний, та порівняння – під час аналізу структури місцевої економіки; методи аналізу й синтезу – у процесі дослідження процесів формування місцевих фінансових ресурсів для соціального розвитку; порівняльного аналізу – під час узагальнення досвіду використання бюджету розвитку для розвитку місцевої економіки; абстрагування, аналогії – для обґрунтування необхідності врахування екологічних факторів в місцевому соціальному розвитку.

Елемент наукової новизни кваліфікаційної роботи полягає у визначенні публічного управління соціального розвитку громад в умовах безпекових загроз.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження можуть бути використані для розробки ефективних стратегій розвитку територіальних громад. Ці стратегії повинні бути спрямовані на стимулювання розвитку громад, його адаптацію в умовах післявоєнного відтворення.

Перелік публікацій автора. Основні результати дослідження висвітлені в двох публікаціях тез науково-практичних конференцій Поліського національного університету.

Інформаційною базою цього дослідження були нормативно-правові акти, і праці зарубіжних та вітчизняних учених, інтернет-ресурси, та статистична інформація, дані Міністерств й інших і органів публічної і влади.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 40 найменувань. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи складає 41 сторінка.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Публічне управління соціальним розвитком територіальних громад на сьогодні представляє собою систему дій та інструментів, спрямованих на забезпечення соціального прогресу, покращення життя населення та забезпечення його потреб у конкретних територіальних громадах. Це область, яка поєднує в собі елементи публічного адміністрування, соціальних наук, планування та стратегічного управління і яка будується на теоретичних принципах публічного управління соціальним розвитком територіальних громад, що включають на самперед партисипацію в громадах. Цей принцип передбачає активну участь громадян у процесі прийняття рішень, що стосуються їх соціального розвитку. Це може бути забезпечено шляхом громадських слухань, консультацій, партнерства між органами влади та громадськістю тощо. Принцип партисипації громади або участь громадськості - це ключовий аспект сучасної демократії та включення громадян у процеси прийняття рішень, що стосуються їх життя та спільної справи [3].

Сучасне розуміння партисипації передбачає активну участь громадян у вирішенні проблем і прийнятті рішень, які впливають на їх життя, а також забезпечення відкритості, прозорості та доступності процесів прийняття рішень. Участь громадськості передбачає рівний доступ до процесів прийняття рішень для всіх громадян без дискримінації, що означає, що всі групи та індивідуальні громадяни мають право брати участь у формулюванні політики та впливати на неї. Також, участь громади передбачає, щоб процеси прийняття рішень були відкриті та прозорі. Це означає доступність інформації про рішення, можливість ознайомлення громадськості з різними аспектами проблеми, а також можливість громадського обговорення і висловлення різних точок зору.

В умовах нестабільності принцип партисипації громади передбачає, що громадяни не лише мають право висловлювати свої думки та думки, але й активно брати участь у процесах прийняття рішень, наприклад, через участь у громадських обговореннях, петиціях, референдумах, а також через участь у роботі об'єднань та організацій громадян. Участь громади сприяє формуванню соціальної солідарності та взаєморозуміння між різними групами та індивідуумами в суспільстві. Це може відбуватися шляхом спільної роботи над рішеннями, обговоренням та врегулюванням конфліктів, а також через спільні ініціативи та проекти. Забезпечення ефективності та легітимності прийняття рішень дозволяє враховувати різні погляди, інтереси та потреби різних груп суспільства. Принцип партисипації громади є важливим компонентом будь-якої демократичної системи та сприяє розвитку активного громадянського суспільства [4].

Забезпечення прав та свобод громадян: Відповідно до цього принципу публічне управління має гарантувати рівність, справедливість, права людини та громадянські свободи. Це включає захист від дискримінації, доступ до освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення тощо.

Стратегічне планування: Планування є ключовим елементом управління соціальним розвитком. Це означає розробку довгострокових стратегій, цілей та планів дій, спрямованих на покращення якості життя та розвиток громад.

Ефективне управління ресурсами: Публічні ресурси, такі як бюджетні кошти, персонал, інфраструктура, повинні бути ефективно використані для досягнення соціальних цілей. Це передбачає ефективне фінансування та управління проектами, моніторинг та оцінку результатів.

Системність: Підходи до управління соціальним розвитком мають бути системними, тобто враховувати взаємозв'язки між різними сферами життя, такими як освіта, охорона здоров'я, економіка, житлово-комунальне господарство тощо.

Інноваційність: Управління соціальним розвитком вимагає впровадження новаторських підходів, технологій та методів, які сприяють вдосконаленню процесів та досягненню кращих результатів.

Локалізація: Соціальний розвиток потребує урахування специфічних потреб та можливостей кожної конкретної територіальної громади. Локальні владні органи повинні враховувати місцеві особливості при формулюванні та реалізації стратегій розвитку.

Ці принципи є лише загальними орієнтирами, а реальні програми публічного управління соціальним розвитком територіальних громад можуть варіюватися в залежності від конкретних умов, потреб та можливостей кожної громади [10].

Стратегія залучення громадян до процесу управління та планування розвитком визначається типом цілі, особливостями та кваліфікаційним рівнем представників громади, спроможністю раціонально використовувати наявні ресурси, та наявності визначених форм, порядку і правил роботи. При цьому, потрібно враховувати методи відбору громадян за компетентністю в спеціалізованих питаннях та завданнях, які постають перед ними, їх зацікавленості в розвитку громади та копіруванні можливостей створення корупційних схем [12].

Стратегічне управління охоплює широкий спектр управлінських рішень, що стосуються перспективних питань, які пов'язані із загальними цілями та планами громади в перспективі, на які впливають різні чинники як заплановані, так і неконтрольовані, а саме:

- питання, безпосередньо пов'язані з самою ціллю для чого створені органи самоврядування. Їх завдання - орієнтація на майбутнє, методами підвищення ефективності і упорядкованості роботи цих органів, задля забезпечення ефективного розвитку. Укріпленням зв'язку між ними та громадськістю, та досягненням поставлених цілей із залученням наявних ресурсів;

- забезпечення реалізації створення програм, які приведуть до покращення соціально-культурного стану на території громади, її перспективного розвитку та спроможності введення необхідних інновацій;

- розробка плану забезпечення законності, безпеки та збереження громадян, забезпечення встановлених норм правопорядку, охорона свобод, прав і інтересів громадян.

Наразі актуальні дослідження, які аналізують тенденції та проблеми відновлення соціально-економічного потенціалу місцевого суспільного розвитку України в умовах воєнного конфлікту. Створено методологію розроблення і підтримки системи показників ефективності регіональної соціально-економічної політики та проведено структурну оцінку соціально-економічних можливостей для сталого розвитку країни в умовах військового стану. Велику увагу приділено організації соціальних та адміністративних послуг у місцевих громадах з початку війни в Україні [11].

Це втрати місцевих бюджетів та людських ресурсів, у тому числі втрата осіб робочої сили, відтік кваліфікованих кадрів та спеціалістів, зменшення кількості молодого перспективного населення у країні.

За оцінками Міністерства економіки України, втрати української економіки від війни становлять від 564 до 600 мільярдів доларів. Збитки місцевої влади через руйнування інфраструктури становлять 30-50% виробничих потужностей, або 96 мільярдів доларів та 60-80% українських компаній припинили роботу. Понад 50% українців не мають роботи, а податкові надходження зменшились на 80%. Використовуючи розрахунки Інституту економічного прогнозування НАН України, можна відмітити, що втрати України будуть становити від 22% до 46% ВВП [32].

Ще одним кроком у методологічному підході є аналіз національної політики щодо соціального розвитку ОТГ, тобто визначення методів та інструментів які насправді використовуються як у нас, так і в інших країнах світу. На цьому етапі проводиться аналіз стратегічних довгострокових

документів соціального розвитку територіальних громад у країні, національна та регіональна система соціального розвитку територіальних громад.

На основі методу стратифікаційного аналізу та інших професійних методів, напрями та засоби соціального розвитку територіальних громад визначаються ознаками класифікації, до яких належить територія населення громади, економічний та соціальний розвиток. Складення переліку раціональних та дієвих заходів у сфері державної допомоги та сприяння соціальному розвитку територіальних громад. Наступним кроком у методологічному підході є реалізація єдиного напрямку соціального розвитку місцевої громади. На цьому етапі розробляються механізми соціального розвитку територіальної громади. Це включає в себе відокремлення суб'єктів, принципів, спрямованості та механізмів реалізації цього процесу.

Заключним етапом методичного підходу є моніторинг ефективності інструментів державної підтримки та спонукання соціального розвитку об'єднаної територіальної громади, що включає регулярний аналіз результатів соціального розвитку громади за критеріями самоуправління.

Сьогодні термін «територіальна громада» часто вживається в законодавстві, наукових статтях і книгах, фахових дослідженнях. Проте досі немає чіткого визначення терміну «соціальний розвиток» для громад. З наукової сторони під «соціальним розвитком» розуміється функціонування соціальної спільноти, всього соціокультурного простору громади. [14, с. 54-58].

Стимулюють активність людини до прогресу певні моральні устами, крім того, ця концепція надає інструментарій для вивчення та дослідження фактичного стану громади та виявлення нових процесів і явищ, які безпосередньо впливають на її стан та розвиток. З точки зору соціальної психології, «соціальний розвиток громади» вимагає розгляду таких питань, як психологічні характеристики громади, моделі спілкування та взаємодії між групами, а також дії та діяльність людей, які беруть пряму участь у житті громади [16, с. 255-257].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Таким чином, зосередженість соціальних наук на питаннях, пов'язаних із вивченням громад, свідчить про велике значення цієї громади для кожного її представника, тому засвоєння і відтворення соціального досвіду індивіда відбувається всередині всієї спільноти. Тут відбувається взаємодія між людьми, створюються нові зв'язки та спілкування між її членами. Залежно від рівня занурення в різні стосунки, люди всередині громади вчаться регулювати та розвивати свою модель соціальної поведінки. Громада є складним утворенням із багатьма аспектами та рівнями, і кожна наука яка вивчає процеси пов'язані з розвитком та становленням громади, робить акцент на одному аспекті явища, яке вона окремо вивчає. Цікавим напрямком є дослідження, які передбачають спробу визначення неурядових організацій у житті місцевих громад. Тому наукові та життєві уявлення та ідеї про громади мають тривалу історію розвитку та широкий спектр дослідницьких аспектів.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ

Соціальний розвиток територіальних громад після проведення реформи щодо децентралізації відбувається в час виникнення все нових криз і вимушених трансформацій, з огляду на ситуацію що на даний момент присутня в країні. Після створення нових об'єднань, більша частина з них зіштовхнулася з новими викликами та проблемою нестачі кваліфікованих кадрів і ресурсів. За оцінками Міжнародної організації з міграції, четверта частина населення України була змушена покинути свою батьківщину, у тому числі близько 4 мільйонів людей виїхали з країни, це мало серйозні економічні та демографічні наслідки. На даний момент в Україні налічується близько 6,5 мільйонів внутрішньо переміщених осіб. Для успішного розвитку громад застосовуються загальновизнані інтегральні показники оцінювання соціального розвитку громад, їх індикатори (рис. 2.1).

Назва методології	Україномовний термін
Human Development Index (HDI)	Індекс розвитку людського потенціалу
Social Progress Index (SPI)	Індекс соціального прогресу
Better Life Index (BLI)	Індекс задоволеності життям
World Happiness Index (WHI)	Рівень щастя населення країни
Happy Planet Index (HPI)	Всесвітній індекс щастя
Genuine Progress Indicator (GPI)	Індикатор істинного прогресу
Quality-of-life	Індекс якості життя

Рис. 2.1. Індикатори соціального розвитку громад

Джерело: [32]

Реформа децентралізації, яка реалізується в Україні із 2014 року, й передбачає зокрема ж і децентралізацію соціальних послуг. Так важливо зазначити, що й на початку реформи, не було ж напрацьовано єдиної моделі соціальних послуг, яку ж би держава реалізовувала на рівні громад. Міністерство соціальної політики України запропонувало кілька моделей

соціальних послуг, які носили рекомендаційний характер, а місцева влада, яка в свою чергу, мала приймати власні рішення стосовно розвитку системи соціальних послуг й формування власних підходів.

Разом з тим, можна виділити основні складові соціального розвитку громад, які показано на рис. 2.2.



Рис. 2.2. Основні складові соціального розвитку громад

Джерело: адаптовано автором [36].

Основними цілями розвитку на найближче десятиліття є прискорення економічного зростання в регіонах і територіальних громадах завдяки ефективному використанню потенціалу країни, створення нових робочих місць, розширення зайнятості, підвищення доступності громадських послуг та об'єктів, створення умов для повернення мігрантів на батьківщину.

Вона також надає допомогу в розвитку районів з особливими проблемами розвитку. Це має допомогти знизити рівень асиметрії в соціально-економічному розвитку спільнот і підвищити якість життя людей незалежно від місця їхнього проживання. Окремі компоненти індексу соціального розвитку України показані на рис. 2.3.

У 2019 році Законом України «Про соціальні послуги» [15] було встановлено рівні відповідальності й повноваження місцевої влади. Кожна громада в Україні повинна надавати сімнадцять базових соціальних послуг.

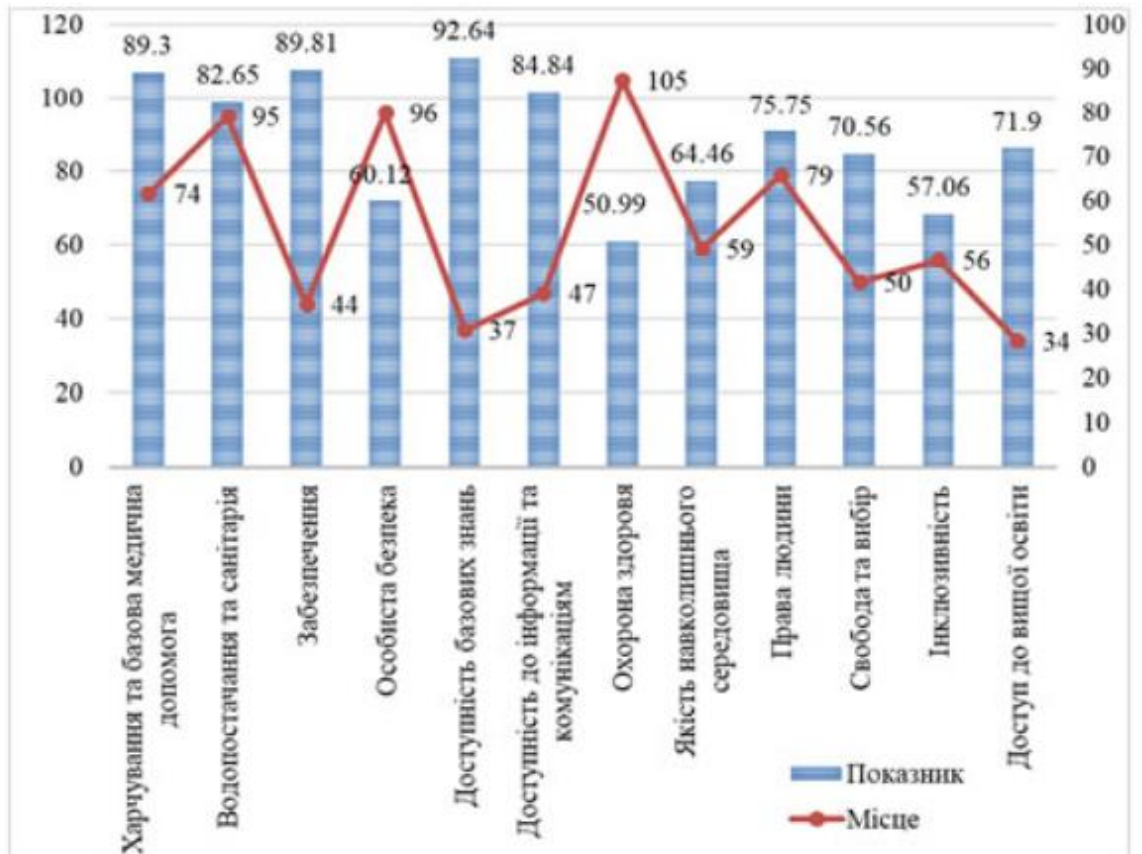


Рис. 2.3. Місце України щодо складових Індексу соціального розвитку в 2022 р.

Джерело: [2]

Законом визначено структурні складові системи соціальних послуг і її учасників, і етапи визначення потреб та планування, організації та фінансування соціальних послуг. Проаналізувавши вищевикладений матеріал, можна виділити сильні та слабкі сторони публічного управління соціальним розвитком громад Житомирської області (таблиця 2.1.).

Уряд затвердив низку соціальних допомог для внутрішньо переміщених осіб, а з державного бюджету виділено кошти на реконструкцію та відновлення житла для внутрішньо переміщених осіб і всіх жертв російської агресії в Україні. Питання надання гуманітарної допомоги стало вкрай важливим для українського народу і набуло актуальності після початку

повномасштабної агресії з боку російської федерації. Вона розпочалася 24 лютого 2022 року як новий етап восьмирічної війни.

Таблиця 2.1

SWOT-аналіз надання соціальних послуг у громадах Житомирської області

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> ● Створення або об'єднання багатопрофільних центрів надання соціальних послуг ● Ефективна точкова та адресна допомога ● Позитивні результати профілактичної роботи з населенням ● Залучення різних груп населення до співпраці та допомоги у наданні соціальних послуг 	<ul style="list-style-type: none"> ● Недостача коштів та матеріально-технічного забезпечення ● Недостача спеціалістів для роботи (соціальних робітників, психологів) ● Непоінформованість населення щодо можливостей отримання соціальних послуг ● Відсутність інструментів виміру ефективності проробленої роботи та збору фідбеку ● Відсутність інструментів мобілізації громади – активізації та більшого залучення населення
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> ● Реформа децентралізації, як можливість (законодавство, децентралізація влади та ресурсів) ● Використання наявної інфраструктури соціальних закладів ● Навчання та участь у місцевих, національних та партнерських програмах ● Залучення населення до розвитку соціальних послуг 	<ul style="list-style-type: none"> ● Недосконалість законодавчого регулювання системи соціальних послуг ● Недосконалість фінансової децентралізації ● Пандемія COVID-19 ● Загроза військової агресії

Джерело: [32]

Неможливо уявити ситуацію в Україні сьогодні без гуманітарної допомоги, яку надає вся Україна та міжнародне співтовариство загалом і без якої перемога має бути надзвичайно важкою. Україна вже понад рік протистоїть тотальній збройній агресії Росії.

У 2022 році трансфертні платежі з державного бюджету до місцевих бюджетів становили 80,1млрд грн, що становить 84,4% від запланованої на звітний період суми [19]. Це пов'язано насамперед із необхідністю спрямовувати видатки державного бюджету на забезпечення обороноздатності країни та підтримку населення в умовах воєнного стану. Видатки на освітні та

медичні заклади: 63,5млрд. грн. (79,2% від загального обсягу дотацій); горизонтальне вирівнювання податкових можливостей місцевих бюджетів: 81 млрд. грн.(10,2%); закупівля товарів, робіт та послуг для забезпечення загальних потреб державних функцій в умовах воєнного стану: 36 млрд. грн.(4,5%); будівництво, реконструкція, ремонт та утримання важливих автомобільних доріг загального користування, доріг у населених пунктах і комунальних доріг у сільській місцевості: 36млрд.грн. (4,5%); будівництво, реконструкція, ремонт і утримання важливих автомобільних доріг загального користування, доріг у населених пунктах і комунальних доріг у сільській місцевості: 63,5 млрд. грн.(79,2%); будівництво, реконструкція, ремонт та утримання доріг у населених пунктах і комунальних доріг у сільській місцевості (3,2%); будівництво, реконструкція, ремонт та утримання - 2,5 млрд. грн.(3,2%); будівництво, реконструкція, ремонт та утримання муніципальних доріг - 2,5 млрд. грн.(3,2%); оплата комунальних послуг та енергії, -1,5млрд. грн.(1,8%);інші видатки - 0,9 млрд. грн.(1,1%) [35] . За перше півріччя видатки державного бюджету на трансферти місцевим бюджетам становили 2,7млрд. грн., що на 2,7 млрд. грн.(3,3%) менше, ніж за аналогічний період минулого року. Зокрема, видатки на дотації на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання автомобільних доріг загального користування зменшилися на 6,1 млрд грн (70,8%) [20].

Коштом бюджету, благодійних фондів та європейських донорів закуповували і продовжують закуповувати обладнання, ремонтні комплекти, одяг, взуття та інше необхідне для захисників на передовій війни між Росією та Україною. Українські парламентські делегації, як у якості депутатів, так і в якості радників місцевих громад, були запрошені з мега-важливими робочими візитами до Польщі та інших європейських країн за підтримки Національного інституту держав, що працює більш ніж у 50ти країнах. Переговори відбувалися на найвищому рівні і зачіпали найсерйозніші питання, що стосуються гуманітарної ситуації в Україні у зв'язку з російською агресією, автономією і війною. Крім того, триває надання допомоги через український

кордон внутрішньо переміщеним особам та українським збройним силам. Вони також обговорили питання соціального захисту в Україні та демографічну ситуацію, з якою Україна може зіткнутися в найближчому майбутньому.

Війна в Україні - найбільш широко документована війна в історії. Над цим питанням працює найбільша у світі група правозахисників, було опитано і задокументовано понад 200 жертв насильства. Українські парламентарії порушують питання про покарання винних, звільнення цивільних осіб і солдатів, які перебувають у російському полоні, та повернення дітей і громадян України, пригноблених насильством, у свої домівки.

Консульством Канади також надає фінансову допомогу Україні у вигляді конкурсів грантів у соціальному секторі для внутрішньо переміщених осіб, у бізнес-секторі, у медичному секторі та на створення психологічних центрів для українців, які постраждали від російської агресії. Також були встановлені контакти з представниками міжнародних благодійних організацій, що займаються гуманітарною допомогою Україні, з метою подальшої співпраці та визначення товарів, продуктів та іншої гуманітарної та фінансової допомоги, необхідної для соціального розвитку територіальних громад України, які перебувають у стані війни.

Варто зазначити, що на соціальний розвиток громади Звягель та забезпечення потреб військових частин, дислокованих у громаді Звягель, з обласного бюджету було виділено понад 30 мільйонів гривень. У бюджетній сесії 2023 року з обласного бюджету Житомирської області планується виділити понад 100 мільйонів гривень, з яких 50 мільйонів гривень підуть на співфінансування придбання житла для військовослужбовців. Крім того, на чотирьох земельних ділянках заплановано побудувати квартири для військовослужбовців, щоб забезпечити їх власним житлом.

Російське вторгнення перетворило всю країну на добровольчу армію, і багато свідомих громадян долучилися до неї, щоб допомогти військам і постраждалим. До цієї роботи долучилася і місцева влада. У кожному населеному пункті було організовано пункти роздачі гуманітарної допомоги, а

церкви, благодійні фонди та організації, а також місцева влада долучилися до надання допомоги вимушеним переселенцям. Мешканці районів і міст постійно забезпечуються необхідним одягом, постільною білизною, кухонним начинням, предметами гігієни та продуктами харчування.

Житло має бути надано всім громадянам, які втратили свої домівки внаслідок військового вторгнення російської федерації. Ці завдання необхідно розглядати в поєднанні з найкращими і найсучаснішими міжнародними підходами і практиками в галузі міського планування та реалізації Цілей сталого розвитку ООН. Багато останніх досягнень у розвитку людиноцентричності, раціонального просторового планування, забезпечення балансу між розселенням і зайнятістю, сталої міської мобільності, інклюзивності, енергоефективності, екологічних міркувань та інших соціальних аспектів розселення [35].

Будівництво будівель відповідно до стандартів NZEB є одним із ключових елементів європейської програми Green Deal, а інтеграція України до Європейського союзу є логічним продовженням NZEB. Систематичне впровадження цього курсу є підґрунтям для досягнення Україною енергетичної незалежності від імпорту викопного палива та зеленої трансформації інфраструктури в напрямку підвищення рівня життя. Такий підхід також має забезпечити довгостроковий добробут майбутніх поколінь українців по всій країні. Основними принципами відновлення та соціального розвитку громад, що перебувають на воєнному стані, є відновлення в кращому вигляді, ніж раніше.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Основним стримуючим фактором (узагальнення для різних регіонів) є невідвотність міграції, особливо серед молоді. Зниження рівня життя та платоспроможності населення. Відсутність власного житла та соціальних

послуг і інфраструктури для внутрішньо переміщених осіб. Збільшення довгострокових витрат на ремонт та модернізацію інфраструктури. Скорочення бюджетних видатків на всіх рівнях. Ризик зриву, особливо через повторні атаки з боку окупаційних сил російської федерації. Втрата транзитних можливостей. Втрата традиційних експортних галузей. Зростання бізнес-ризиків, особливо у сферах підвищеного ризику. Недостатня координація між центральними й місцевими органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування. Цілі, яких необхідно досягти для вирішення проблем на кожному етапі Повернення населення до українських населених пунктів, покращення демографічної ситуації в різних типах регіонів, створення географічно збалансованої системи розселення.

Ризики для досягнення мети: анексія території України Росією, ризик обстрілів українських прикордонних міст. Брак фінансових ресурсів для відновлення, неналежна координація різних політик у житловому секторі, наданні державних соціальних та адміністративних послуг. Неefективність діяльності адміністративних органів влади й органів місцевого самоврядування.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ГРОМАД

Війна веде до формування нових реалій для органів місцевого самоврядування з метою сталого соціального та економічного розвитку місцевих громад, організаційних партнерів органів місцевої громади, бізнес-спільноти, інститутів громадянського суспільства та активного місцевого населення. Це створило нові виклики для кожного українця. Місцевий соціально-економічний розвиток має бути основним напрямком діяльності громади. І пріоритетом діяльності органів влади сьогодні має стати максимально ефективне управління ресурсним потенціалом регіонів.

Сучасне положення країни призводить до появи нових учасників процесу місцевого економічного та соціального розвитку в місцевих громадах (внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та перенесених підприємств) та формування нових типів відносин та взаємодії та методів комунікації. Крім того, зростання ролі елементів безпеки також змінило інтереси учасників економічного розвитку в регіонах.

Безумовно, основним завданням місцевих бізнесу та громад є інтеграція внутрішньо переміщених осіб та переміщених підприємств у місцеву економіку. Важливо, що плани місцевого економічного розвитку не можна розглядати окремо від затверджених стратегій розвитку громади, а рішення щодо місцевого економічного розвитку мають прийматися в рамках оперативних цілей і завдань стратегічних рішень.

Стратегія соціального розвитку громади та план заходів щодо його реалізації:

- Комплекс програм місцевого економічного розвитку;
- Стратегія розвитку громади та план заходів щодо її реалізації;
- Програма місцевого економічного розвитку громади;
- Місцева цільова програма і бюджетна програма;

Така методика дає можливість отримати послідовну систему даних, від планових показників до результатів виконання бюджетних програм (з використанням наявних ресурсів).

Необхідність розробки програм покращує соціальне становище незахищених верств населення.

При цьому основні дії влади:

- забезпечити виконання регіональних і місцевих програм стимулювання розвитку нації та підвищування народжуваності.

- провести аудит діючих об'єктів надання комунальних послуг та послуг соціально-адміністративного характеру, а також об'єктів забезпечення безпеки населення.

- мобільні та віддалені рішення (мобільні медичні центри, мобільні клініки та діагностичні центри, дистанційна освіта тощо) пропонують можливість отримати базові послуги навіть у ситуаціях, коли інфраструктура зруйнована або неадекватна.

У сучасній Україні державне управління соціальним та економічним розвитком громад може мати такі види:

- Дотації з державного бюджету до місцевих громад, для збалансування та регуляції фінансової підтримки та розвитку певних регіонів.

- Додаткова фінансова підтримка для неблагополучних районів та тих що потребують в перспективі сталого розвитку і мають певні перспективи.

- Програми, спрямовані на уряди місцевих громад, для вирішення територіальних проблем (досягнення прискореного зростання пріоритетних галузей економіки регіону, збільшення експортного потенціалу регіону, підвищення кількості кваліфікованих кадрів, бюджетні інвестиції та конкретні інвестиційні проекти так званій бюджет розвитку.

Це означає, що механізми підтримки проблемних зон стають більш складними і максимально наближеними до проблем і можливостей використання у цій області. Розвиток механізмів управління соціальним розвитком в умовах війни наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Розвиток механізмів управління соціальним розвитком громад в умовах війни

<i>Етапи розвитку регіону</i>	<i>Цілі механізмів розвитку місцевих громад</i>	<i>Детермінанти формування і зростання</i>	<i>Основні механізми регіонального розвитку</i>
1	2	3	4
Перший	Вирівнювання регіонального розвитку	Суттєві диспропорції регіонального розвитку	Фінансова підтримка розвитку регіонів
	Стимулювання розвитку окремих територій та підприємств	Нааявність особливо зручних територій для розміщення підприємств суміжних галузей; значний економічний потенціал окремих територій	Створення та розвиток базової інфраструктури регіонів громади; створення промислових районів, спеціальних економічних зон, індустріальних парків; здійснення державних інвестицій у розвиток окремих підприємств
Другий	Стимулювання саморозвитку громад	Територіальна конкуренція; глобалізація; регіоналізація; недостатня ефективність централізованого підходу до забезпечення розвитку регіонів; зміцнення потенціалу регіонального управління.	Формування інфраструктури підтримки підприємництва; удосконалення соціальної інфраструктури; створення агенцій регіонального розвитку; заходи з кооперації регіональних суб'єктів; стратегічне управління регіональним розвитком
Третій	Формування місцевих інноваційних систем	Загострення територіальної конкуренції; ефективне використання окремими громадами конкурентних переваг; розвиток промислових галузей; високий рівень взаємодії суб'єктів господарювання.	Створення умов для бізнесу, центрів інноваційного розвитку, технопарків, наукових парків, підтримка розвитку інноваційних мереж; заходи щодо ефективного використання інтелектуального та творчого потенціалу регіонів
Четвертий	Забезпечення можливості конкуренції між громадами	Нова економіка; урбанізація; екологічні проблеми; підвищення рівня життєвих стандартів	Удосконалення інноваційної, соціальної інфраструктури; сприяння розвитку кластерів; підтримка людського капіталу; формування якісного культурного середовища регіону

Джерело: адаптовано автором [1, 5, 9, 35].

На першому етапі формування розвитку регіональної політики фінансове вирівнювання регіонального розвитку спрямоване на усунення нерівномірностей у розвитку окремих територій. Це найважливіший механізм для цієї мети. Відповідно до світової практики та враховуючи процеси глобалізації, на сьогодні використовуються такі основні механізми підтримки економічно проблемних регіонів: доступ до грантів, субсидій та державних контрактів, зниження податків, кредитування, різні гарантії інституції, людські ресурси, виробництво, поєднання проектів розвитку інфраструктури та проектів промислового розвитку, індустриальні парки, комерційні зони, підтримка малого та середнього підприємництва, розвиток агломерацій.

Для реалізації необхідно підготувати посібник, що містить методичні рекомендації щодо розробки архітектурних та соціальних проектів. Сюди входять проектні рішення, ескізи (візуалізація проекту, рішення для захисту, енергоефективність тощо) та проектна документація, розроблена для повторного використання.

Певні механізми можуть застосовуватися одночасно на будь-якому етапі, залежно від рівня розвитку та потенціалу регіону громад, але його висока ефективність може бути досягнута лише за умови проходження регіоном усіх попередніх етапів та активної співпраці з регіоном. У цьому відношенні кожному регіону потрібен свій час, залежно від його характеристик і реалізованої політики України. (рис. 3.1.).

Існує критична потреба створити нові ефективні інституційні мережі для надання державних послуг особливо в умовах воєнного стану. Об'єкти державної влади та місцевого самоврядування, суб'єкти національної безпеки, у тому числі надання адміністративних послуг, враховуючи існуючу ситуацію.

Сприяти відродженню та ефективному використанню занедбаних територій (місцевості та об'єктів, які не використовуються та мають різні типи власності).

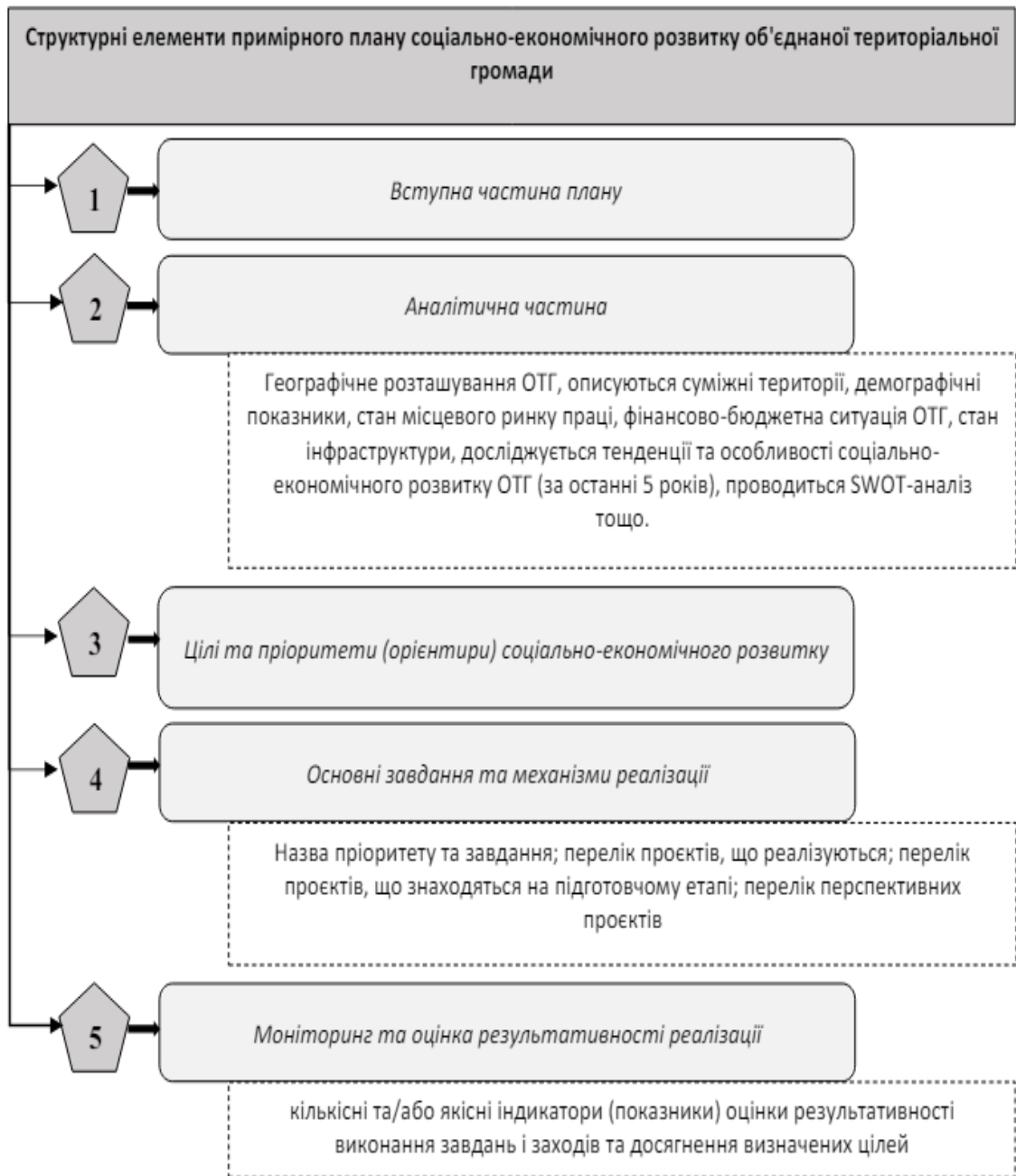


Рис. 3.1. Структурні елементи плану соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади

Джерело: адаптовано автором [4, 10, 32, 36].

Має бути проведено удосконалення чинного законодавства щодо стимулювання підприємницької діяльності в даному регіоні місцевої громади (в частині гарантування страхування підприємницьких ризиків, зниження податкових ставок тощо).

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Дуже важливим питанням є розвиток законодавства у сфері державної підтримки розвитку та стимулювання сільськогосподарських підприємств.

- Покращення правових умов розвитку сільського туризму;
- Здійснення методичного супроводу розвитку сільського туризму юридичних і фізичних осіб, які розробляють туристичні продукти та надають послуги сільського туризму, його здійснення шляхом організації навчання представників;
- створення та відновлення ремесел також є важливою частиною сільського туризму.

Існує гостра потреба у розробці програми регіонального розвитку «Розвиток прикордонних територій у складних умовах», яка визначає, серед іншого, наступні напрями та пріоритети: [39]

Усі вищезазначені програми та заходи набудуть чинності за умови їх реалізації на початковому етапі, але при умови співпраці на всіх рівнях влади та професійно-патріотичного підходу всіх посадових осіб.

ВИСНОВКИ

Для подолання кризової ситуації в Україні необхідно переглянути раціональний підхід до виконання соціальних програм на всіх рівнях влади. Більшість програм місцевого самоврядування залишаються лише на папері і не реалізуються. Це пов'язано з постійними змінами штатних працівників при зміні голови громади, який наймає "своїх" працівників. Процес найму працівників не враховує їхню зацікавленість у розвитку громади, а працівники часто не проявляють ініціативи, боячись покарання за креативність.

Європейські країни показують приклад покращення соціально-економічного розвитку під час воєнного та післявоєнного періоду. По-перше, є відповідальність за бездіяльність. Нормативно-правова база України відповідає європейським стандартам, але корупція та інертність перешкоджають її розвитку. Подолання корупції вирішить багато проблем, включаючи соціальні.

Надання соціальної підтримки внутрішньо переміщеним особам та їх інтеграція в економіку приймаючої громади зазвичай залучає різноманітних інституційних партнерів (неурядові організації, благодійні організації, групи підтримки бізнесу, соціальні підприємства, міжнародні організації). Організація тематичних заходів, консультацій, зустрічей з потенційними роботодавцями, створення та популяризація функцій соціальних підприємств, спрямованих на підтримку внутрішньо переміщених осіб, у тому числі внутрішньо переміщених осіб, здійснення заходів з підготовки/перепідготовки кадрів, тощо. Один з них – мобілізація ресурсів міжнародних та урядових організацій для реалізації проектів соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам. Роль органів місцевого самоврядування тут полягає в інформаційній та організаційній підтримці таких проектів та їх співфінансуванні.

Розробка планів перебудови, реконструкції або будівництва соціальної інфраструктури в мережах громадського обслуговування та об'єктах громадської безпеки, які оптимізовані для кожного регіону. Для

новоствореного адміністративно-територіального устрою мають бути узгоджені державні служби та сервісні мережі та об'єкти для забезпечення безпеки мешканців кожної території. Важливо адаптувати плани будівництва, реконструкції та модернізації об'єктів соціальної інфраструктури мережі комунальних послуг та об'єктів безпеки. Спланувати процес завершення будівництва та оновлення об'єктів соціальної інфраструктури комунальних послуг та об'єктів з урахуванням особливостей місцевості територіальної громади. Відновлення господарської діяльності в районах забезпечення продовольчими та гостро необхідними послугами на звільнених територіях.

Для покращення соціальної політики та розвитку необхідно забезпечити рівність у рівні життя, заробітної плати та пенсій, а також мінімальні соціальні гарантії. Підвищення прожиткового мінімуму, рівні права для всіх та центральне місце людини в установах держави є ключовими методами вдосконалення соціальної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дерєга В.В. Проблеми в реалізації соціальної політики та шляхи їх вирішення. Соціальна і гуманітарна політика. Букліб. 2022.
2. Багмет М.О., Дерєга. Шляхи вдосконалення системи соціального захисту в Україні: політологічний аналіз К. 2022. с.250-257.
3. Ткаченко К.М. Основні шляхи вдосконалення системи соціального захисту інвалідів в Україні. К. Фантастична п'ятірка. 2020.
4. Концепція соціальної держави України: Закон України». ст.17-21. <https://ips.ligazakon.net/document/JF1S800A>
6. Рекомендації громадам щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. Соціальний захист. 2022 . <https://auc.org.ua/novyna/rekomendaciyi-gromadam-shchodo-organizaciyi-nadannya-socialnyh-poslug-v-umovah-voynenogo>
7. Забезпечення соціальних послуг в умовах війни. Досвід Львівської громади. Децентралізація. Матеріали Опори. <https://decentralization.gov.ua/news/15805>. Дата звернення 28.11.22 р.
8. Рабінович М., Даркович А. Що робить громади стійкими – перші уроки після 24 лютого. <https://voxukraine.org/shho-robyt-gromady-stijkymy-pershi-uroky-pislya-24-lyutogo/>. Дата звернення 07.11.22
9. Економіка громад і регіонів в умовах воєнного стану та пріоритети їх повоєнного розвитку. Громадський простір. <https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-hromad-i-rehioniv-v-umovah-vojennoho-stanu-ta-priorityty-jih-povojennoho-rozvytku>. - Дата звернення 15.10.22р.
10. Війна не привід, щоб скласти руки: як дати поштовх розвитку наших міст у 2023 році. <https://www.unian.ua/economics/finance/viy-na-v-ukrajini-yak-dati-poshtovh-rozvitku-mist-u-2023-roci-12049533.html>. Дата звернення 18.11.22 р.

11. Соціальний захист і війна в Україні з 24 лютого - 30 квітня 2022 року) . Аналітичний центр Gedos. <https://cedos.org.ua/researches/soczialnyj-zahyst-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-30-kvitnya-2022/> . Дата звернення 17.05.2022.

12. Кожна громада може отримати від держави до 2 млн. грн. на розвиток соціальних послуг. Міністерство соціальної політики України. <https://www.kmu.gov.ua/news/kozhna-gromada-mozhe-otrimati-vid-derzhavi-do-2-mln-griven-na-rozvitok-socialnih-poslug-v-ramkah-pilotnogo-proektu>. Дата звернення 22.07.2021.

13. Охріменко О.О., Іванова Т.В. Наукові підходи до визначення сутності соціальної відповідальності. Соціальна відповідальність. Навчальний посібник Київ. 2015. с. 173.

14. Кравченко О. Соціальна робота в громаді в умовах війни. 42 (1) 2022, с. 54-68. DOI: 10.5604/01.3001.0015.8922

16. Слозанська А. Соціальна робота в територіальній громаді: теорія моделі та методи: монографія. За наук.ред. В. А. Поліщук. Тернопіль: 2018. 382 с. http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/13712/1/8slozanska_monogr.pdf

17. Експерти U-LEAD - рекомендації щодо організації соціальної роботи в громадах в умовах воєнного стану. Громадський простір. <https://www.prostir.ua/?news=eksperty-u-lead-nadaly-rekomendatsiji-schodo-orhanizatsiji-sotsialnoji-roboty-v-hromadah-v-umovah-vijny> . Дата звернення 30.06.22.

18. Робота з волонтерами та її соціальне значення. «Захист» Фонд громади міста Херсон. Публікація від 10.02.2014р.

19. Андрощук, О. В. Волонтерство як соціальний феномен: історична ретроспектива та сучасний стан : магістерська дис. : 231 Соціальна робота / Андрощук Олексій Володимирович. – Київ, 2019. – 112 с.<https://ela.kpi.ua/handle/123456789/34047>

20. Безналько О.В. Соціальна робота в громаді. Навчальний посібник. К. 2005. 176с.

21. Беспалова К.О. Мотиваційні аспекти волонтерства (досвід західних країн) Вісник НТУУ. Політологія, соціологія, право. ?2. 2012. с. 7-67.
<http://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/33841>

22. Главник О. Главник Н. Романова Т. Волонтери в соціальній роботі. Навчальний посібник. Київ. 2006. с.128.

23. Кизименко Л.Д. Бєдна Л.М. – Словник-довідник соціального працівника для студентів та соціальних працівників.
<http://ipp.lp.edu.ua/Library/004/004.html>

24. Карпенко О.Г. Мотивація в структурі діяльності соціального працівника. Вісник Житомирського державно університету імені І.Франка. 2004. <http://eprints.zu.edu.ua/960/>

25. Капська А.Й. Підготовка волонтерів до соціальної роботи. Навчальний посібник. К. 2005. 152 с.

26. Клос Л.Є. Вступ до практичної соціальної роботи (на прикладі вивчення досвіду України та Канади). Навчальний методичний посібник для студентів з спеціальності «Соціальна робота» вищих навчальних закладів. К. 2005. 152 с.

27. Менеджмент волонтерських груп від А до Я: навч.-методичний посібник Ред. Лях Т.Л. 2021.

28. Соціально-економічне згуртування в Європейському Союзі: концептуальні засади. Оржель О. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. 2010. Вип. 1. С. 14-25. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znprnadu_2010_1_4

29. Слосанська Г. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії та моделі. Монографія. Тернопіль. 2018.

30. Петренко Т.В. Соціальна робота в громадах. Теорія і практика навчання і виховання. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/31582/Petrenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

31. Ксьонжик І.В., Потравка Л.О., Замковий В.Л. Соціально – економічний розвиток територіальних громад в Україні в контексті децентралізації. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1843>

32. Першко Л., Чорний О., Корсак К. (2024). Саміт миру-2024 як прояв помилок у виборі економічних засобів подолання очевидної кризи всього людства. Науковий збірник «InterConf» , (204), 34–42. Отримано з <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/6452>

33. Соціально – демографічна ситуація в Україні: шляхи подолання наслідків війни. Національний інститут стратегічних досліджень. Публікація від 24.11.2022.

34. Соціальна стійкість територіальних громад під час воєнного стану, спроможність до відновлення та розбудови. Аналітичний звіт. К. 2022. 10 с.

35. Проект плану відновлення України. Матеріали робочої групи будівництво, містобудування, модернізація міст та регіонів України. Національна рада з відновлення України <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/construction-urban-planning-modernization-of-cities-and-regions.pdf>

36. Корсак , К., Кірик , Т., Давиденко , Г., Журбинський , Д., Корсак , Ю., Ляшенко , Л., & Першко , Л. (2023). Нооаналіз коеволюції суспільств й освіт та прогноз майбутнього. Грааль науки , (26), 407–424. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.14.04.2023.074>

37. Новіков В.М., Сіройч З., Корягін Ю.О., Черніченко В.В. Соціальні моделі сталості інфраструктурних галузей в умовах сучасної кризової ситуації. Монографія. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. К. 2019.

38. Процик І.С., Кара Н.І. Проблеми підвищення якості соціальних послуг у процесі поглиблення міжнародної співпраці вітчизняних та Польських підприємств. Національний університет «Львівська політехніка». 2021. с.241-245.

39. Куропась І. Економіка громад і регіонів та пріоритети їх розвитку. Громадський простір. 2022.

40. Економіка регіонів України : ризики та напрями забезпечення стійкості. Львів. 2022. с.7-13.